

Ann-Dorit Boy

Ukrainare anklagar ryska oppositionella för kolonialistiska värderingar

Der Spiegel, 1 februari 2023

Aleksej Navalnyj har från fängelset protesterat mot kriget och mot Kreml. Men många ukrainare litar inte på honom. De anklagar den ryske oppositionsledaren och andra inom oppositionen för att utnyttja deras lidande i egna syften.

Navalnyj 2013. Foto: Evgeny Feldman. CC BY 3.0

En video som en del reagerat mot visar en ung kvinna i rosa dress. ”Hej, jag heter Dasja Navalnyja”, säger hon för att sedan övergå till att tala om sin far, Aleksej Navalnyj, Rysslands mest kände oppositionsledare. Den 21-åriga studenten skapade det videoclipp som just nu snurrar på sociala medier i kampanjen för att få fadern frigiven. Aleksej Navalnyj blev världskänd genom sina kampanjer mot korruption och som ledare för fredliga protester mot Vladimir Putin. I två år har han suttit fängslad. Dottern uppvisar stora likheter med pappan när hon med stort självförtroende och på ett sätt som går hem på sociala medier talar om hur han återvände till sitt hemland, trots att ryska agenter försökt mörda honom där med ett nervmedel.

Ända sedan Ryssland inledde sitt fullskaliga krig mot Ukraina har regimen ökat trycket mot sin farligaste politiska fånge. Dottern säger att Navalnyj nu konstant hålls isolerad för påstådda brott mot fängelseregler och att han lider av smärtor men förvägras den vård han behöver. Navalnyja betonar att hennes far bestraffas för att i fängelset ha protesterat mot kriget – exempelvis vid framträdanden inför domstol eller i brev. ”Gå med oss”, säger studenten i slutet av videon, ”var mot kriget, frige Aleksej Navalnyj!”

Den nya kampanjen till stöd för oppositionsmannen har mött positivt gensvar i Väst. Den fladdrade till och med runt på en jätteskärm på Times Square i New York. I Ukraina däremot har videon orsakat bittra och upprörda kommentarer.

Huvudproblemet är att Navalnyjs team använder sig av ”anti-krigs-vokabulär för att få honom frigiven”, skrev Maria Butjelnikova, ukrainsk journalist och aktivist, via twitter när *Der Spiegel* bad om en kommentar. ”De gör så för att det gör det lättare att få mer stöd i Väst, men

de håller avstånd till Ukraina, vilket är bekvämt gentemot ryssar som inte bryr sig eller inte är säkra på hur de ska se på kriget.”

Ukraina nämns inte

Och det går knappast att bortse från att Ukraina är frånvarande i den fem minuter långa videon. Landet nämns inte en enda gång. Butjelnikova pekar på en del som visar Navalnyj i fångkläder, uppenbarligen under rättegången. ”Hundratusentals av våra landsmän skickas för att döda Gud vet vem, lika oskyldiga människor”, säger politikern oerhört upprörd.

Men, säger Butjelnikova, ”så låter en imperialist”. Hon påpekar att ukrainarna inte nämns och att angrifarna framställs som lika oskyldiga som offren. ”Man kanske kan säga att det inget betyder. Men det är huvudproblemet med Ryssland och ryssarna. De kan inte gå med på och inse sina imperialistiska mål”, säger hon.

Och sanningen är att ukrainarnas öde och det ryska samhällets ansvar för deras lidande bara tycks vara något underordnat för Navalnyj och andra ryska krigsmotståndare. Politikern och hans team har fördömt kriget från allra första början, men de ser det som Putins krig. Konsekvenserna för Putins eget land – att soldater dödas, Rysslands internationella isolering och den försvagade ekonomin – går före allt annat i Navalnyjs anti-krigsretorik. Och även om det kan verka pragmatiskt och logiskt för en rysk politiker att tala till hemmapubliken finns inget som innebär några framsteg för den ännu avlägsna försoningen med Ukraina.

Ukrainas regering under Volodymyr Zelenskij har alltid behandlat Navalnyj med skeptisk vänlighet. ”Min fiendes fiende är min vän”, sade Ukrainas utrikesminister Dmytro Kuleba pragmatiskt när Navalnyj arresterades för två år sedan. Han påminde då också om de ytterst kontroversiella kommentarer den ryske oppositionspolitikern gjort om Krim på hösten 2014 när halvön annekterats av Moskva.

”Men, är Krim en skinksandwich eller något man kan ta och ge tillbaka?”, undrade Navalnyj retoriskt då, vilket retade ukrainarna. ”Jag är säker på att han måste lämna tillbaka sandwichen”, sade Kuleba 2021. ”Inte tuggad på utan som ny”. Kuleba tillade att Navalnyj sannolikt skulle få be Ukraina om ursäkt om han någonsin kom till makten i demokratiska val.

Inte bara Krim

Leonid Volkov, Navalnyjs närmaste medarbetare, säger till *Der Spiegel* att det omtalade uttalandet om att Krim inte är någon sandwich har missförstått i Ukraina. Volkov betonar att Navalnyj starkt fördömde annekteringen i mars 2014 som ett brott mot internationell rätt och ett brott mot det ryska folkets intressen. Sandwich-metforen på hösten samma år innebar bara att Navalnyj erkände den politiska verkligheten då och helt korrekt framhöll att ett återlämnande av halvön skulle vara problematiskt i årtionden. Den nya fasen i kriget har nu förändrat den politiska verkligheten, säger Volkov. ”Om detta krig leder till nederlag för Putins trupper kommer alla territoriella frågor att lösas tillsammans”, säger han. ”Det råder inget tvivel om att alla illegalt ockuperade områden måste återlämnas till Ukraina.”

Men många i Ukraina är inte bara upprörda över Navalnyj på grund av Krim. Många avfärdar honom som nationalist, etno-cenriker och rent av fascist. I början av sin politiska karriär, strax före 2010, flirtade Navalnyj också med ryska nationalistiska stämningar och försökte locka anhängare genom att använda rasistiska omdömen om immigrantarbetare från Centralasien och Kaukasus.

Men Jens Siegert, tidigare chef för Heinrich Böll-stiftelsens kontor i Moskva, en tankesmedja kopplad till det gröna partiet i Tyskland, skyller detta mer på Navalnyjs politiska opportunist än på någon djupare övertygelse. När Navalnyj hittat sin kärnfråga, kampen mot korruption,

slutade han flirta med nationalisterna, säger Siegert. Ändå har Navalnyj varken bett om ursäkt eller tagit avstånd från sina tidigare utspel.

Den kanske allvarligaste anklagelsen från en del ukrainska twittrare mot Navalnyj idag är att han och andra ryska liberaler inte bekämpat Putins imperialistiska glupskhet tillräckligt bestämt. ”Navalnyj har inte gjort eller sagt något meningsfullt sedan 2014 för att förhindra den fullskaliga invasionen av Ukraina”, skriver Butjelnikova. Hon arbetade tidigare som journalist och kulturarbetare, men idag använder hon sin blog och sitt Twitterkonto för att förklara sitt hemland.

Volkov, Navalnyjs stabschef, reagerar upprört på anklagelserna. Han säger att frigivning av Navalnyj och ett stopp för kriget helt klart är nära kopplade till varandra. Navalnyj, säger han, är den odiskutable ledaren för anti-krigsrörelsen i Ryssland. ”Det är uppenbart för var och en som fattar det minsta av rysk politik”, säger Volkov.

Hans team, tillägger han, har arbetat tjugofyra timmar om dygnet sedan den 24 februari för att få slut på kriget. Han säger att de just nu håller på med den viktigaste kampanjen hittills mot kriget. Genom att rapportera om kriget på YouTube har de brutit sig igenom Kremles nyhetsblockad och varje månad nått miljontals i Ryssland, säger Volkov.

Volkov säger att den ryska oppositionen bedrivit kampanjer mot annekteringen av Krim och striderna i östra Ukraina från allra första början. Han påminner om att den största protesten var Fredsmarschen i Moskva i mars 2014 med tiotusentals deltagare. Och hur Boris Nemtsov, den liberale oppositionspolitikern, blev mördad i februari 2015 för att han och Navalnyj planerat ännu en stor protest mot kriget och som var tänkt att äga rum tre dagar efter mordet. ”I stället för att bekämpa Navalnyj borde de här personerna bekämpa Putin”, säger Volkov.

Väst för positivt till den ryska oppositionen?

En av de mer eftertänksamma rösterna på den ukrainska Twittersfären är kulturforskaren Mariam Naiem. Hennes bror Mustafa var en av de första att mana till demokratiska protester på Majdan-torget i Kyiv för att störta den pro-ryske presidenten Viktor Janukovitj och få till stånd förändringar i landet. Naiems andra bro Masi, jurist, sårades allvarligt och förlorade ett öga i striderna mot ryska styrkor i fjol.

Mariam, en 30-årig ukrainska med rötter i Afghanistan, anser det vara problematiskt att Väst är så positivt till den ryska oppositionen. ”Putin är bara en metastas¹, men ingen letar efter cancer”, säger hon. För många i Väst är Navalnyj en mycket enkel lösning, för man vill gärna tro att det finns någon enkel utväg ur detta kaos, säger hon. ”Ingen vill medge att det långa och svåra arbetet med Ryssland och dess imperialistiska arv kommer att börja först när kriget är över”, säger Naiem.

Jens Siegert, från den tyska tankesmedjan Heinrich Böll-stiftelsen, säger att de flesta i Ryssland ser världen genom kolonialistiska glasögon. ”Det finns en viss imperialistisk arrogans mot alla dem som en gång tillhört de ryska eller sovjetiska imperierna”, säger han. Han anser den attityden finnas under ytan och att folk ofta inte ens är medvetna om den. Men Siegern anser heller inte detta nationalistiska eller imperialistiska synsätt vara mer uttalat hos Navalnyj än hos flertalet ryssar, även de oppositionella. Han säger att i likhet med det ryska samhället i gemen är de ofta självcentrerade och självömkande.

För sin del erinrar sig Naiem ett möte med en ung ryska utomlands när kriget börjat. Kvinnan hade föreslaget att de skulle organisera en diskussionsgrupp. ”Jag vägrade och sade till henne: För tillfället finns inget utrymme för diskussioner”, varvid den ryska kvinnan började gråta

¹ *Metastas* är en tumör (dottersvulst) som spridit sig till andra organ än där den primära tumören, *modersvulsten*, finns.

och svarade: ”Jag anser att vi lider lika mycket som ni”. Då tog Naiem fram sin mobil och visade den lilla gröna fläcken i chat-fönstret som betydde att hennes bror, soldaten, var online. ”Det är enda sättet jag kan veta att han fortfarande är i livet”, sade hon till kvinnan. Då bad ryskan om ursäkt.

I århundraden har ryska stämmor, kolonialherrarnas, ljudit högre än de folk de underkuvat, säger Naiem. ”Nu är tiden inne för dem att lyssna på oss.” För tillfället kan Naiem inte tänka sig ha någon dialog öga mot öga med ryssar. Men hon förklarar gärna sina känslor och sin syn på framtiden om ryssar är redo att lyssna. Men enligt Naiem har intresset hittills varit lågt från den liberala oppositionen. ”Därför är vi så upprörda. De rör sig inte alls i vår riktning.”

Ukrainas president Volodymyr Zelenskyj, som för bara några år sedan fortfarande var skådespelare med viss popularitet också i Ryssland, har flera gånger försökt vända sig till sina grannar. I anföranden på ryska har han vädjat till ryska folket. Och en månad efter att kriget startat gav han en intervju till fyra ryska journalister. ”En mycket vacker gest från Zelenskyj”, säger Naiem. Men hon minns också att journalisterna, liberala ryssar, inte kom med minsta ursäkt. Uppenbarligen föll det inte någon av dem in att beklaga att Ryssland störtat Ukraina ut i ett blodigt krig.

Zelenskij 1 februari 2022. Ukrainas president, CC BY 4.0 International

”Måste medge att jag inte tänkte på att be om ursäkt”

Michail Zygar var en av de fyra ryska journalister som via Zoom intervjuade Zelenskyj. Det var han, tidigare redaktionschef för den oppositionella tv-kanalen *Dozjd*, som anordnat intervjun. ”Jag måste medge att jag inte tänkte på att be om ursäkt”, säger Zygar. Vad de främst var intresserade av var att nå så många ryska tittare som möjligt. Och då kunde en ursäkt ha motverkat syftet, säger Zygar. En logik som även Navalnyjs team verkar dela. ”Men det innebär inte att vi inte skulle vara redo att be om ursäkt”, framhåller journalisten.

Sedan kriget började har Zygar varit kolumnist i *Der Spiegel* och han har nu börjat anta en kritisk hållning till sitt lands historia. Han är precis klar med en bok om rysk imperialism, som väntas utkomma i sommar. Zygar säger att han vill att den ska avslöja obehagliga sanningar för sina landsmän. ”Ryssland var ett blodigt imperium som förtryckt sina grannar, och i

synnerhet Ukraina, de senaste 300 åren”, säger han. I den traditionella historieskrivningen har däremot det våldet förhärsligats. ”Hjältarna i rysk historia är skurkar och krigare”.

Han säger att det kommer att bli svårt för många ryssar att inse att det de fått höra i skolan var snedvridet och felaktigt. ”Vi är alla offer för den versionen”, säger Zygar. ”Det kommer att ta oss lång tid att inse det, men det måste vi göra.” Zygar säger att han inte vill kommentera de ukrainska anklagelserna mot Navalnyj, som han uppger sig känna väl.

”Vi har ingen moralisk rätt att argumentera med ukrainarna så länge kriget pågår”, säger han.

”Oavsett om vi anser anklagelserna vara befogade eller inte kan vi inte göra annat än acceptera dem. Vi måste lyssna på dem och förstå deras lidande.”

Översättning: Björn Erik Rosin

Mer om Michail Zygar

Michail Zygar är en viktig rysk oppositionell journalist och författare. Bland hans arbeten bör nämnas *Männen i Kreml* (ryska utgåva 2015, på svenska 2017), som låter oss få en titt bakom Kremles murar under åren då konflikten med Ukraina skärptes alltmer och till slut blev till krig. Det hela berodde inte på en rad olyckliga omständigheter, utan Putin & Co försökte hela tiden genomdriva sin vilja med hjälp av piska och morot, hot och löften, men utan större framgång. Och när Moskva misslyckades att uppnå sina målsättningar, tillgrip man alltmer drastiska åtgärder, men de vidtogs inte i hastigt mod, utan ingick i en medveten strategi. Exempelvis låter Zygar oss få veta att den ryska invasionen och senare annekteringen av Krim, som inleddes kort efter att vinterolympiaden i Sotji avslutats i slutet av februari 2014, planerades redan i december 2013, om inte ännu tidigare.

Boken rekommenderas varmt till de som vill veta mer om hur konflikten med Ukraina växte fram.

För mer info om Zygar, se svenska Wikipedia ([Michail Zygar](#)) och den utförligare engelska versionen ([Michail Zygar](#))

Lästips

Det som följer är uttalanden och artiklar från ryska vänsteroppositionella som har föga gemensamt med borgerliga oppositionella likt Navalnyj, som behandlas ovan:

[Mot den ryska imperialismen](#) (Uttalande av Ryska socialistiska rörelsen och ukrainska Sotsialnyi Ruch, april 2022)

[Uppmaning till solidaritetsaktioner med antikrigsaktivister i Ryssland](#) (Uttalande från Ryska socialistiska rörelsen, januari 2023)

Ilja Budrajtskis: [Kom ihåg de ryssar som kämpade mot Putins krig](#) (januari 2023)

Boris Kagarlitskij: ["Folk kommer inte att kämpa för den här regimen"](#) (augusti 2022)

Alexej Sachnin: ["Vi måste bilda en internationell front mot krig" \(intervju\)](#) (nov. 2022)